

תוכן העניינים

לשון חז"ל וספרות הדקדוק

3	בניין פֶּעַל ובניין נְתַפְעַל (לבירורן של צורות במסורת לשון חכמים)
12	חושינו = חוששים אנו
14	לעניין 'הגון' שהוא חזן
17	משקלי השירה בימי הביניים: בחינות בלשניות אחדות
34	לשאלת מוצאו של אלדד הדני: בחינה לשונית
59	לפירושו של המונח 'מְצוֹתָא'ת'
65	לתולדות החשיבה הבלשנית בימי הביניים: 'כתאב אֶלְמְצוֹתָא'ת' ותורתו הפונולוגית
75	דרך נֶצֶב
82	שווא 'נע מעט'
91	על מונח המסורה הבבלית דיגרא וגיזרונו
93	על המלית uiiiā בלהגים ערביים ומקבילותיה בעברית

מסורות ניקוד והגייה

101	בין מזרח למערב: לפרשת מסירתה של העברית בימי הביניים
117	קהילות ספרד ומסורת ההגייה של טבריה: התקופה הראשונה
145	לבעיית היכפלותם של הגיי מעבר
150	שבע כפולות בגד כפרת
187	על 'שבע כפולות בג"ד כפר"ת' ב'ספר יצירה' ועל 'שרי—'שרה' ו'אברם—אברהם'
195	לניקודו של התלמוד הבבלי בתקופת הגאונים
205	קטע של משנה בניקוד שבין בבל לטבריה

הארמית הכבלית

- קנ"י תיחום ויחסי מבנה: עיון משוה בתופעות לשון בסורית,
בארמית-כבלית ובמנדעית 211
- לעניין העברתו בעל-פה של התלמוד הבבלי 229
- לתורת ההגה של הארמית הכבלית (לפי הניקוד שבכתב-היד
של ס' הלכות פסוקות) 244
- האיי = חיים (למהות שמו של רב האי גאון) 267
- הערות לסוגיית הדו-תנועות בארמית הכבלית 271
- מחקר הארמית הכבלית וכתבי היד של הגניזה 293
- לעניין 'יהב' ו'נתן' בארמית של התלמוד הבבלי 313

העברית החדשה ולשונות היהודים

- על לשון ואסתטיקה והעברית בת זמננו 317
- העברית החדשה בהתגבשותה: לשון באספקלריה של חברה 330
- הערות אחדות לתיאורה של מערכת התנועות של העברית המדוברת בישראל 353
- מלשון הדייגים ויורדי הים בישראל (בשיתוף עם רפאל ספן) 363
- המגבש המשולב של העברית: בחינות של צורה ושל משמעות 391
- רשימת המקומות שבהם התפרסמו המאמרים לראשונה 417
- מפתח המקורות 419
- מפתח המילים 429
- מפתח העניינים 431
- מפתח השמות 441

עם הספר

מורנו פרופ' שלמה מורג מנוחתו כבוד הותיר אחריו ברכה גדולה – ספרים ומאמרים רבים שרבים נדרשים להם במחקריהם ובשיעוריהם. בצוואתו ביקש רבי שלמה לכנס מבחר ממאמריו כדי שיהיו זמינים לכל דורש, שלא יצטרך לרוץ מכתב עת אחד למשנהו ומספר יובל לספר זיכרון, ואגב עשיית הדבר הזה יתוקנו משוגות דפוס שנפלו בפרסום הראשון. הוא ביקש שאהרן ממך, יוחנן ברויאר ואנוכי נטפל בבחירת המאמרים ובעריכת האסופות. משנמסר לנו הדבר בידי שושנה מורג תבלח"א, שקדנו על המלאכה והחלטנו להציע שתי אסופות: (א) עיונים בעברית, בארמית ובלשונות היהודים; (ב) עיונים בעברית לדורותיה. זו האחרונה מציעה את המאמרים בעלי ההיבט הכללי והמבואי. לפי שכבר יצאו שתי אסופות אחרות – האחת, מחקרים בלשון המקרא, יצאה בחייו של רבי שלמה והשנייה, מסורות הלשון העברית והלשון הארמית שבפי יהודי תימן, לאחר חייו – כל שנכלל בשתיהן לא הובא באסופות הללו. ראינו במלאכה הזאת מלאכת שמים, ולפיכך עשינו כל מאמץ שתצא מתחת ידינו עבודה מתוקנת וראויה לכבודו של מורנו. חטיבות חשובות של פרסומיו ובהן משוקעות תורתו וחכמתו נתונות בקבצים המוגשים בזה, ומהם ניבטת דמותו של מורנו בכל הדרה.

פרופ' מורג כתב הערות ותיקונים בכתב ידו למאמרים רבים, חלקם בשולי התדפיסים וחלקם בפתקים נפרדים. תיקונים קלים מאוד, כגון טעויות דפוס, הכנסנו לגוף המאמרים. בדרך כלל נרשמו התיקונים וההערות בסוף המאמר, ובמקום הנידון באה הפניה לשם. את ההערות השתדלנו להביא ככתבן עד כמה שאפשר, ורק לפרקים נאלצנו להכניס בהן שינויי ניסוח קטנים למען הבהירות. כן השלמנו את ההפניות הביבליוגרפיות שנרשמו בפתקים אלו בקיצור, ואיחדנו את הכתיב. פרופ' מורג רשם הערות כאדם שכותב לעצמו ולא כמי שמתקין לדפוס, ולכן לעתים הניסוח אינו כבסגנונו הרגיל. בשולי העמודים הובאו הפניות לשני קובצי המאמרים של פרופ' מורג הנזכרים לעיל וכן לשני הקבצים היוצאים בזה. אלו שמות הקבצים וקיצוריהם:

ל"מ = מחקרים בלשון המקרא, בעריכת שלמה מורג, ירושלים תשנ"ו
מ"ת = שלמה מורג, מסורות הלשון העברית והלשון הארמית שבפי יהודי תימן, בעריכת יוסף טובי, תל אביב תשס"ב
ע"ל = עיונים בעברית, בארמית ובלשונות היהודים
ע"ד = עיונים בעברית לדורותיה

הגב' נורית ברוכי חיברה את המפתחות, התקינה את המאמרים שסודרו מחדש, העתיקה את ההערות והתיקונים מכתב ידו של פרופ' מורג, ערכה אותם לדפוס ואף כתבה את ההפניות לקובצי המאמרים. תודתנו נתונה לה בזה.

אנו מבקשים להודות למערכות כתבי העת והקבצים שהמאמרים נתפרסמו בהם על מתן הרשות לשוב ולפרסם אותם בקובץ הזה. האחריות הכוללת לעריכת החוברות רובצת על שלושת חברי המערכת, אבל לא נוכל שלא לציין לשבח את חברנו יוחנן ברויאר, שליווה את עבודתה של גב' ברוכי. אנו מביעים בזה את תודתנו העמוקה לפרופ' יוסף הקר, יושב ראש הוועדה האקדמית של הוצאת מאגנס, ולמר דן בנוביץ, מנהלה, שסייעו לנו בכל שלבי העבודה. תבורך מכול שושנה מורג, שעמדה לימיננו בכל עת.

משה בר-אשר

בירושלים, בארבעים ושמונה למ"טמונים תשס"ג